

Інтелектуальна власність, ввз та світова економіка ноосферне та індустріальне виробництво: конкурентні підходи

Радченко Ю.А.

*пошукач Інституту економіки та прогнозування НАНУ, координатор УАВВІЗ,
Київ. yuriradchenko@gmail.com*

На прикладі моделей розповсюдження "пропріетарної" та "вільної/відкритої" інтелектуальної власності в доповіді проаналізовано структурні відмінності між індустріальним та постіндустріальним виробництвом, процес сучасного становлення технічного та технологічного рівня ноосфери. Аналізуються відмінності між індустріальним та мережевим (ноосферним) способами виробництва та економічні зміни, що відбуваються у зв'язку з "вивантаженням" корпораціями до мережі частини виробничих ланок. Запропоновано підходи до необхідної зміни математичного апарату індустріальної економіки, який стає все менш релевантним у постіндустріальних умовах, а також ряд нових термінів у сфері економіки інтелектуальної власності.

Термін "Нова економіка" щільно увійшов до наукового та аналітичного вжитку, репрезентуючи економіку інформаційну, інноваційну, цифрову – тобто практично економіку інтелектуальної власності (далі також "ІВ") в цілому. Феномени "нової економіки" розглядаються зазвичай лише як нові види специфічних товарів ("об'єктів інтелектуальної власності") – в той час, як належної уваги (принаймні, у вітчизняних працях) не приділяється тому важливому фактові, що для самого виникнення цих нових товарів необхідною як правило є і абсолютно нова структура, топологія виробництва.

У цій невідповідності якраз і полягає марність зусиль здобути "інноваційну" (читай – "постіндустріальну") економіку, нічого не змінюючи в економічному і соціальному базисі країни. Виробити інтелектуально-насичений, тобто постіндустріальний за типом, товар у рамках суто-індустріальної виробничої структури – важко або й неможливо через ряд системних протиріч у підходах на всіх етапах розробки, створення і серійного випуску продукту.

По-перше, це протиріччя ітераційності (постійного, збагаченого новими даними повернення до початкової точки процесу або окремого блоку розробки продукту), що є основною умовою виробництва нових продуктів ІВ – і конвеєрності (тобто жорстко заданого технологічно і незворотного руху виготовлення) для індустріальних продуктів. По-друге, товар індустріального виробництва є товаром, як правило не пристосованим до модифікації – в той час як товар постіндустріальний часто має набагато більш складне життя, і за певних умов може змінювати навіть базові свої характеристики. По-третє, індустріальний товар є предметним, потребує для розповсюдження спеціально організованої логістики. Натомість функція логістики, розповсюдження – є апіорно "вбудованою" у саму суть товару постіндустріального.

Ці протиріччя є найбільш наочними. Високотехнологічна промисловість Радянського Союзу, зокрема в ІТ сфері, програла Заходу не так тому, що не мала відповідних технологій – як тому, що не змогла перейти від індустріально-конвеєрного до ітераційного, або хоча б до змішаного процесу виробництва.

Кожному з типів виробництва – індустріальному і постіндустріальному – явно (хоча й не виключно!) відповідають і преференційні форми власності: жорстко-"пропрієтарна" в індустріальному світі і вільна/відкрита у світі постіндустріальному.

Аналізуючи реалії "Нової економіки", що народжується на наших очах – ми повинні сконцентрувати увагу на особливостях не лише самого товару з високим вмістом інтелектуальної власності, а і на специфічних рисах структури і топології його виробництва; і на специфіці технологічної бази, яка це виробництво уможливує; і на тих соціальних аспектах, які "зв'язують" всі інші фактори до єдиної працюючої системи. З огляду на вищесказане, нам видається доволі важливим чітко акцентувати як відмінності у виробничих системах індустріальної та постіндустріальної доби, так і визначити, як саме залежать від обраної виробничої системи форми власності на кінцевий продукт.

Питання "боротьби" між альтернативними способами виробництва, індустріальним та постіндустріальним, неправомірно зведене до "боротьби" між "пропрієтарною" та "вільною" моделлю інтелектуальної власності. Тим не менше суперечка щодо "первородства" того чи іншого виду інтелектуальної власності не є конструктивною. Набагато більш важливим є питання, хто і за який кошт "поставив на ноги" високотехнологічну промисловість, заклавши технологічний фундамент постіндустріального суспільства. В цьому сенсі величезною є роль державного сектору – який в Україні, на відміну від розвинутих зарубіжних країн [2], нажаль, вже довгі роки залишається або абсолютно пасивним, або навіть відкрито-ворожим до питань структурної модернізації виробництва.

Проте звична, "вертикальна" схема виробництва інтелектуально-насичених продуктів є на даний момент, по-перше, надзвичайно витратною (що в першу чергу залежить від необхідної для масштабних проектів кількості і вартості робочої сили) [2], і по-друге – не враховує нову (постіндустріальну) топологію. Альтернативний спосіб виробництва (який, насправді, далеко перевищив задані його першим офіційним "апологетом" Еріком Реймондом [3] рамки сфери програмного забезпечення, і який чудово вписується у класичні розробки В.І.Вернадського [4], його послідовників [5] і П.Т.де Шардена [6] – надає в цьому сенсі суттєвих переваг, що демонструють і приклади відповідних міжнародних проектів.

На відміну від "вертикального" (корпоративного) способу виробництва, який визначається чіткою ієрархією елементів та відповідним "вертикальним" плануванням – "горизонтальний" спосіб виробництва має іншу структуру, детерміновану структурою транспортного рівня ноосфери (мережі) як площини рівноправних та з'єднаних за однаковими технічними

правилами елементів. Оскільки рейтинг та авторитетність кожного "вузлу мережі" формується не згідно офіційного статусу або посади в національних рамках, а безпосередньо як результат визнання іншими фахівцями – виробничу структуру мережі в ідеалі можна представити як сітку рівноправних елементів, кожний з яких має можливість прямого контакту з кожним іншим. Таким чином в проектах, які формуються в умовах мережі, топологічно відсутній єдиний центр прийняття рішень. Це:

а) дозволяє виконувати проект в режимі "переключення компетенцій";

б) практично знімає обмеження на ресурс технічних потужностей та людський ресурс (що, однак, не означає, що проект не повинен мати відповідного бюджету).

Незважаючи на те, що реальна активність учасників мережі, згідно як практики, так і відомого дослідження Мішеля Бергмана [7], є незначною (і, вочевидь може бути обчислена за формулою $a_n = k(100 \times 0,25^n - 1)$, де a_n – рівень "піраміди" мережевої активності за Бергманом, а множник "k" (0,75 для галузі програмування) може до певної міри залежати від сфери виробництва) – цього відсотку достатньо, щоб "зняти" питання про критичний брак виробничих ресурсів. З іншого боку, можна очікувати поступове збільшення активного відсотку користувачів мережі з підвищенням загальної технічної і технологічної освіченості й підготовки.

Відповідно, "суто-вертикальної" виробничої структури на сьогодні на світовому ринку притримуються лише компанії, жорстко пов'язані із "речовим" та конвергентним (з превалюванням речової складової) сектором (включаючи, звісно, і сировинну галузь); інші йдуть шляхом диверсифікації.

Ця ситуація змушує нас зробити важливий висновок про конвергентність сучасної корпоративної структури, і про лише часткову придатність старих математичних і статистичних методів обчислення важливих для корпорацій економічних параметрів на сучасному етапі. На зміну їм можуть бути запропоновані новий погляд на структуру сучасної економіки (з точки зору застосованого способу виробництва), а також нові економетричні підходи до розрахунку що цілісних бізнес-процесів, що окремих економічних параметрів – як-от собівартості та ціни інтелектуально-насичених товарів, впливу "паразитарних" ринків, які з'являються від час продажу "юридичного повітря" (ліцензій) та стимуляції монополістичними компаніями "чорного" ринку в рекламних цілях, тощо.

Література:

1. Радченко Ю. Ноосферна модель виробництва проти індустріальної: на початку філогенетичного розгалуження / Ю.А.Радченко / Економіст, № 6 (284), с.4-9 // Київ, НДЦ інновацій та конкурентоспроможності, 2010.
2. Best Companies to Work For 2007. /CNN Money; Fortune // [Електрон. ресурс]. – режим доступу: <http://money.cnn.com/magazines/fortune/bestcompanies/2007/index.html>
3. Raymond Eric. The Cathedral and the Bazaar. / Eric Steven Raymond // [Електрон. ресурс]. – режим доступу: <http://catb.org/~esr/writings/cathe->

- dral-bazaar/cathedral-bazaar/ [Російський переклад: Електрон. ресурс] – <http://www.osp.ru/os/1999/09-10/177856>
4. Вернадский В. Несколько слов о ноосфере. / В.И. Вернадский // [Електрон. ресурс]. – режим доступу: <http://www.trypillya.kiev.ua/vernadskiy/noosf.htm>
5. Каракo П. Философия и методология науки: В.И. Вернадский. Учение o биосфере./ П.С.Каракo. // - Мн.:Экоперспектива, 2007. - 208 с ISBN 985-469-188-8.
6. Шарден Т. Феномен человека. / Тейяр де Шарден П. // М.: Наука, 1987.
7. Bergman M. The 'Lottery Syndrome' and Recent Open Source Statistics / Michael K. Bergman. // [Електрон. ресурс]. – режим доступу: <http://www.mkbergman.com/148/the-lottery-syndrome-and-recent-open-source-statistics/>
8. Радченко Ю. Реальна економіка об'єктів інтелектуальної власності: приведення базових розрахунків до постіндустріальних вимог. / Радченко Ю.А. // Зб. "Теоретичні і практичні аспекти економіки інтелектуальної власності", с. 77-82 / Маріуполь, видання ПДТУ, 2010.